Менеджмент інновацій

УДК 33.011:330.341.1

А. І. Землянкін,
кандидат економічних наук,
І. Ю. Підоричева,
кандидат економічних наук,
А. І. Ніколаєнко,
Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

ПРОЕКТ НОВОЇ РЕДАКЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ (на період 2016 – 2026 років)

Обґрунтування необхідності схвалення нової редакції Концепції розвитку національної інноваційної системи на 2016-2026 рр.

Специфічна модель господарювання, що склалася в Україні, призвела до закріплення низки несприятливих тенденцій, подальшого відставання у технологічному розвитку від провідних держав світу. Фактично країна опинилася в технологічній кризі. Експорт високотехнологічної української продукції становить лише 7% загального експорту промислових товарів. Обнадійливими виглядають тенденції підвищення цього показника: з 2011 р. – на 3%. Але відставання від нових індустріальних країн все ще є вражаючим – у 3-8 разів (рис. 1).

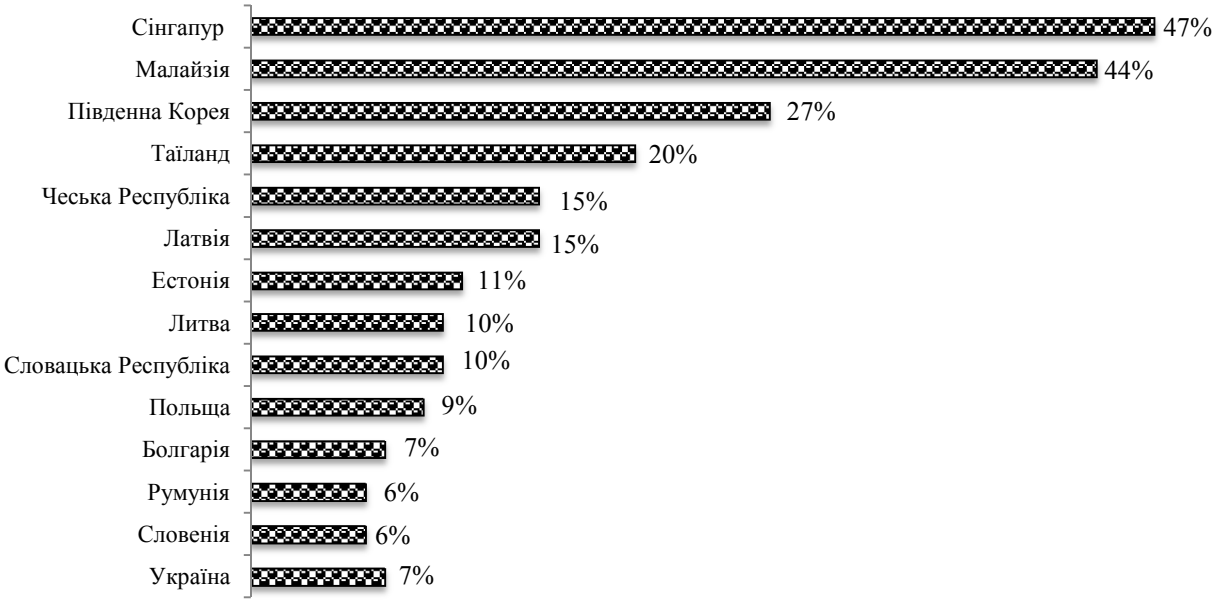

Рис. 1. Частка високотехнологічного експорту у загальному експорті промислових товарів*

* Побудовано за: High-technology exports (% of manufactured exports) / Дані Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS.

Розвиток високотехнологічних галузей вимагає підвищених витрат на наукові та науково-технічні роботи. Але діюча система фінансування науки не передбачає доведення наукових розробок до комерційного використання: за останні десять років наукоємність ВВП скоротилася вдвічі та склала у 2015 р. 0,62% ВВП [1] – мінімальне значення цього показника за всю історію незалежності України (для довідки: у 1991 р. наукоємність ВВП складала 2,5%) (рис. 2).

На противагу у розвинених країнах показник загальних внутрішніх витрат на наукові дослідження і розробки вже давно подолав межу у 3% ВВП [2]. Більше того, стійкі тенденції збільшення витрат на НДДКР спостерігаються і в деяких країнах, що розвиваються. Так, за період 2008-2013 рр. загальні внутрішні витрати на НДДКР у Словенії збільшились на 0,96%, у Чеській Республіці – на 0,67, Естонії – на 0,48, Словаччині та Польщі –

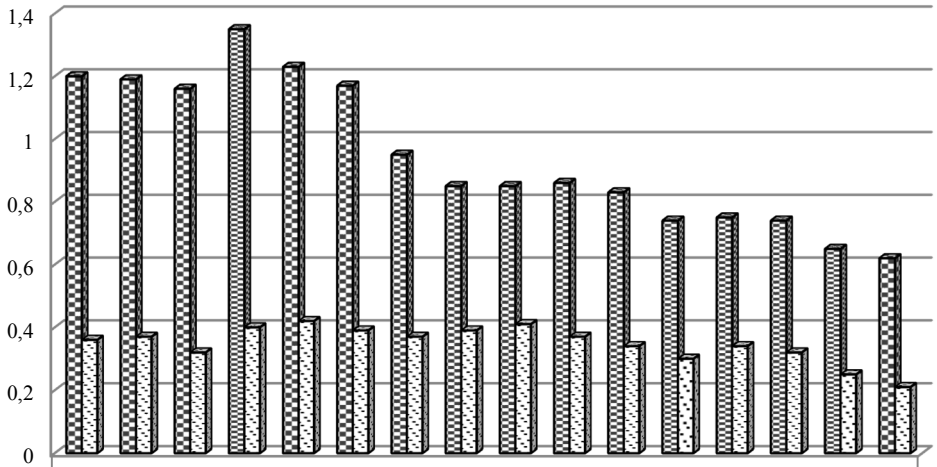

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
наукоємність ВВП, %	1,2	1,19	1,16	1,35	1,23	1,17	0,95	0,85	0,85	0,86	0,83	0,74	0,75	0,74	0,65	0,62
частка бюджетних витрат на науку	0,36	0,37	0,32	0,4	0,42	0,39	0,37	0,39	0,41	0,37	0,34	0,3	0,34	0,32	0,25	0,21

Рис. 2. Динаміка наукоємності валового внутрішнього продукту України *

* Побудовано за даними: статистичного збірника «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» за відповідні роки; Експрес-випуску Державної служби статистики України «Виконання наукових та науково-технічних робіт у 2015 році» № 106/0/05.3вн-16 від 20.04.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

на 0,37 і 0,20% відповідно (рис. 3). Це є зрозумілою реакцією країн на посилення загальносвітової конкуренції та процесів глобалізації, оскільки в сучасних умовах інвестиції в науку та інновації виступають важливою умовою підвищення темпів довгострокового економічного зростання. На цьому, у тому числі зробив наголос генеральний директор Всесвітньої організації інтелектуальної власності Френсіс Гаррі під час презентації 15 серпня Глобального індексу інновацій 2016 [3] (*вставка*).

У структурі фінансування наукових і науково-технічних робіт (за джерелами), що склалася в Україні (рис. 4), спостерігаються суттєві зміни у напрямі скорочення частки коштів вітчизняних замовників: за період 2000-2015 рр. – на 18,3%, що свідчить про відсутність можливості та/або бажання останніх інвестувати кошти у нові знання. Частка іноземних джерел фінансування НДДКР, які протягом багатьох років відігравали відносно важливу роль, у 2015 р. склала лише 70,8% рівня 2010 р. Питома вага бюджетних коштів також зменшилась, а по відношенню до ВВП обсяги фінансування наукової та науково-технічної діяльності є більш ніж у вісім разів меншими, ніж визначені законодавством. Зокрема, у п. 2 статті 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність від 26.11.2015 р. № 848-VIII відзначається: «Держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 відсотка валового внутрішнього продукту України» [7].

Вставка

Відповідно до Глобального індексу інновацій 2016 (The Global Innovation Index 2016, GII) – спільної доповіді Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO), Корнелльского університету (Cornell University) і міжнародної бізнес-школи INSEAD (за методикою якої розраховується індекс), у якій наводяться річні рейтинги (за 82 індикаторами) інноваційного потенціалу та результатів інноваційної діяльності більше ніж 100 країн світу, лідерами інноваційного розвитку в 2016 р. були визнані [4-6]*:*

1. Швейцарія (у 2015 р. займала 1 місце [1]);
2. Швеція (3 місце);
3. Великобританія (2 місце);
4. США (5 місце);
5. Фінляндія (6 місце);
6. Сінгапур (7 місце);
7. Ірландія (8 місце);
8. Данія (10 місце);
9. Нідерланди (4 місце);
10. Німеччина (12 місце).

Серед 128 країн рейтингу Україна посіла 56 місце – між Монголією та Бахрейном. З 2007 р., коли було ініційовано це глобальне дослідження і побудова рейтингу країн світу за показником розвитку інновацій, який його супроводжує, Україна зайняла найкращу свою позицію. По відношенню до попереднього року Україна піднялась в рейтингу на вісім позицій.

[1] У дужках наводяться місця країн, які вони посідали у 2015 р.

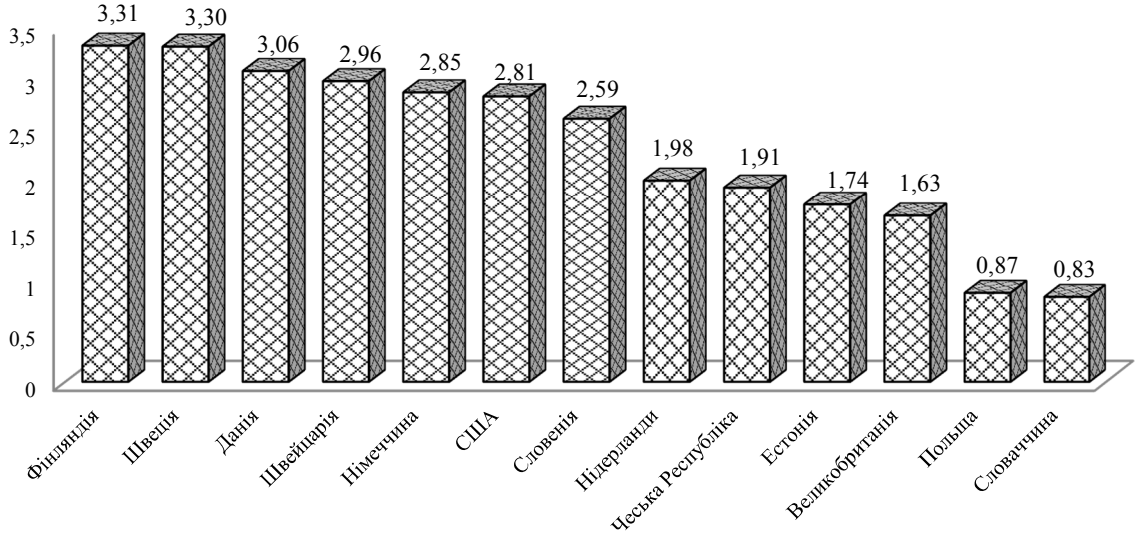

Рис. 3. Загальні внутрішні витрати на НДДКР у країнах-лідерах інноваційного розвитку та деяких країнах, що розвиваються, % до ВВП*

* Побудовано за: Gross domestic expenditure on R&D % of GDP [Електронний ресурс] / Eurostat. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/t2020_20.

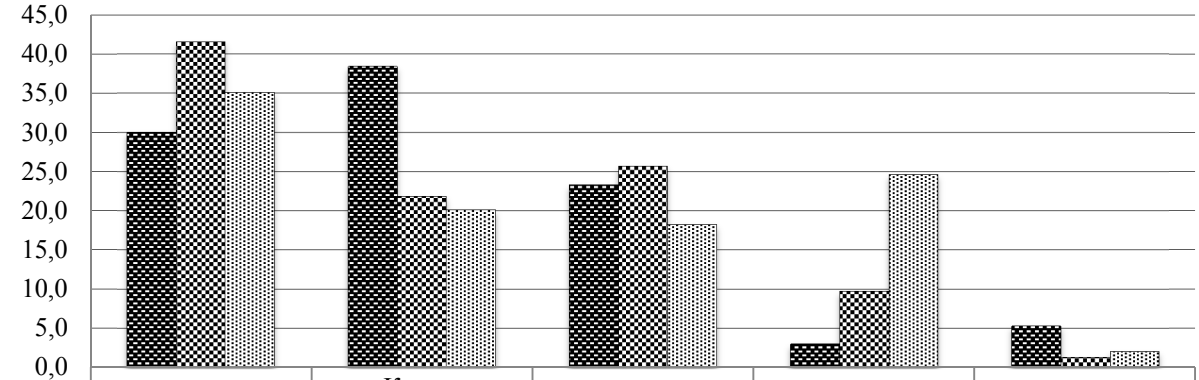

	Бюджетні кошти	Кошти вітчизняних замовників	Кошти іноземних джерел	Власні кошти	Кошти інших джерел
2000	30,0	38,4	23,3	3,0	5,3
2010	41,5	21,8	25,7	9,7	1,3
2015	35,1	20,1	18,2	24,6	2

Рис. 4. Структура загального обсягу фінансування наукових і науково-технічних робіт в Україні за джерелами, %*

* Побудовано за даними: статистичного збірника «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» за відповідні роки; Експрес-випуску Державної служби статистики України «Виконання наукових та науково-технічних робіт у 2015 році» № 106/0/05.3вн-16 від 20.04.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/.

Незадовільний стан фінансування наукової сфери (за рахунок усіх джерел) безпосередньо впливає на стан інноваційних процесів в країні, активізація яких залишається актуальною проблемою протягом усього періоду незалежності України, оскільки від її вирішення багато в чому залежать результати внутрішніх структурних перетворень.

Статистичні дані говорять про загасання останніми роками й без того слабких інноваційних процесів, що обумовлено сучасними складними макроекономічними умовами, несприятливим до інновацій станом ділового та регуляторного середовищ, недостатніми та нестабільними обсягами фінансування інноваційних процесів у промисловості.

Так, незважаючи на підвищення порівняно з попереднім роком значення відносного показника інноваційної активності підприємств – у 2015 р. інноваціями в Україні займалося кожне шосте промислове підприємство (17,3%), – в абсолютному вираженні його зменшення було значним – на 56,4% відносно 2010 р. і на 51,2% відносно 2014 р. [1]. Так само частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, хоча і зросла, в абсолютному вираженні кількість таких підприємств зменшилась майже на 60%. Число впроваджених нових технологічних процесів і освоєних інноваційних видів продукції також скоротилось – в 1,43 і 1,17 разів відповідно [8, с. 139, 157, 162].

Інноваційна діяльність українських підприємств здійснюється переважно за рахунок закупівлі обладнання: у структурі загальних інноваційних витрат переважають витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, у той час як на проведення досліджень і розробок витрати підприємств є в рази меншими (рис. 5).

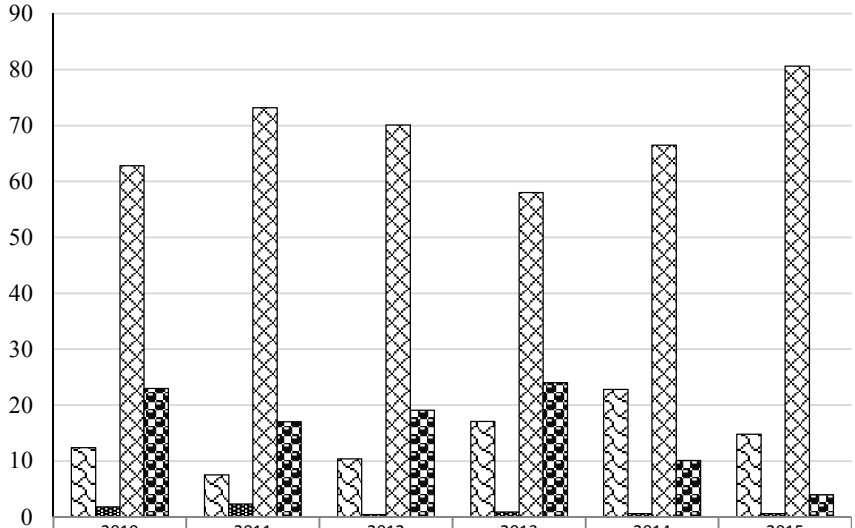

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
дослідження і розробки	12,4	7,5	10,4	17,1	22,8	14,8
придбання інших зовнішніх знань	1,8	2,3	0,4	0,9	0,6	0,6
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	62,8	73,2	70,1	58,0	66,5	80,6
інші витрати	23,0	17,0	19,1	24,0	10,1	4,0

Рис. 5. Розподіл загального обсягу витрат за напрямами інноваційної діяльності національної промисловості, % *

* Побудовано за даними: статистичного збірника «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» за відповідні роки.

Слід однак відзначити, що така структура витрат на інновації в цілому характерна для країн, що розвиваються, які не є світовими технологічними лідерами. Підприємства цих країн можуть бути інноваційно-активними, однак їх продукція є інноваційною скоріше для них самих або для внутрішнього ринку, але ж ніяк не для світу. Інноваційна діяльність у таких країнах зосереджена переважно на закупівлі зарубіжного обладнання і технологій для модернізації власного виробництва та лише у подальшому передбачає модифікацію імпортних технологій під власні потреби та генерування проривних інновацій за умови сприятливого політичного, ділового, регуляторного та культурного середовищ. Частка витрат на закупівлю зарубіжних технологій у загальному обсязі витрат на інновації в Україні знаходиться в межах нормального діапазону для нових кран-членів ЄС: у Польщі вона складає 87%, Румунії – 85, Чеській Республіці – 60%, але у Португалії є дещо меншою – 53%, Угорщині – 52, Італії – 45, Німеччині – 37%, у Франції та Фінляндії вона дорівнює вже 18% при відповідно 76 і 80% витрат, що спрямовуються на дослідження та розробки [9, с. 39-40].

Негативною тенденцією останніх років є орієнтація підприємств на забезпечення інноваційних витрат за рахунок власних фінансових ресурсів: частка їх у загальному обсязі фінансування протягом 2010-2015 рр. варіювалася у межах 52,9 (2011 р.) – 97,2% (2015 р.) [1; 10, с. 183]. Вочевидь, це націлює підприємства на роботу в традиційних видах діяльності, що є закономірним, адже, коли фінансування інновацій залежить переважно від рівня поточної прибутковості підприємства, останні, зрозуміло, не будуть зацікавлені в реалізації інноваційних, як правило, ризикованих проектів.

Отже, перед Україною наразі стоїть складне завдання щодо забезпечення розбудови інноваційно-орієнтованої економічної моделі розвитку. Однак прикро констатувати, що українська влада так і

не сформувала чіткого ставлення до інноваційної діяльності. І хоча Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» [11] передбачає розробку Програми розвитку інновацій, вона залишається лише «паперовою» тезою. Минуло вже майже два роки з моменту схвалення Президентом України цього документу, а розробка Програми досі не ініційована. Про яку інноваційну діяльність може йти мова, якщо державне фінансування науки нещадно скорочується, а стимули для залучення приватних інвестицій в науку та інновації так і не передбачені податковою реформою. Податковий кодекс України взагалі не містить положень щодо стимулювання інноваційної діяльності підприємств. У ньому навіть відсутні самі терміни «інновації» та «інноваційна діяльність» [12].

Виходячи з вищевикладеного, та на основі аналізу чинної Концепції розвитку національної інноваційної системи, схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680-р [13], зроблено висновок про необхідність оновлення змісту Концепції, її актуалізації відповідно до сучасних можливостей та загроз (обмежень) глобального характеру, внутрішніх чинників, що формують перспективи розвитку національної економіки, держави і суспільства та є результатом попередніх процесів, які відбувалися у політичній, правовій та соціально-економічній сферах України. Це обумовлено відсутністю жодних правок та уточнень змісту Концепції з часу її прийняття (2009 р.).

Проект нової редакції Концепції орієнтовано на забезпечення формування в Україні дієвої інноваційної системи, яка б враховувала складність, нелінійність та динамізм інноваційних процесів, а також вплив на них факторів геополітики, міжнародної економічної інтеграції та конкуренції.

Проект

Нова редакція Концепції розвитку національної інноваційної системи на період 2016-2026 рр.

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Концепція

Сучасний стан світової економіки характеризується масштабними трансформаціями, які проявляються, насамперед, у створенні передових технологій (нано- і біотехнологій, інформаційних і комунікаційних технологій), підвищенні інтенсивності міжнародної конкуренції за право володіння якісним людським капіталом та інтелектуальними інвестиціями, пришвидшенні інноваційних процесів, які стають глобальними та більш відкритими. Поступово змінюється уявлення про взаємовідносини економічних агентів: принципово новим моментом стає поєднання конкуренції і кооперації, співробітництва і суперництва. При цьому розміщення центрів науки та інновацій у безпосередній близькості один від одного втрачає своє значення, оскільки, завдяки розвитку інформаційних технологій, поступово переходить в онлайн-режим.

Виникають нові глобальні ланцюжки створення вартості: виробництво товарів інтернаціоналізується, перетинає національні кордони, розміщуючись там, де створені найбільш привабливі умови для отримання конкурентних переваг за якістю, ціною тощо. Не менш важливі зміни стосуються державного управління, що виникли як реакція на неспроможність лінійної моделі інновацій, орієнтованої на пропозицію в інноваційному ланцюзі «дослідження – розробки – інноваційна продукція – ринок – кошти – дослідження» та необхідність переходу до системного підходу, який передбачає тісну взаємозалежність всіх акторів національної інноваційної системи та орієнтацію інновацій на попит.

Під впливом новітніх умов розвитку світової економіки у розвинених країнах і тих, що розвиваються, спостерігається ускладнення інноваційної політики, еволюція її убік відкритих інновацій, розширення співробітництва між державними і приватними організаціями на основі спільних проектів.

Україна за рівнем інноваційного розвитку значно поступається не тільки розвиненим, але й багатьом країнам, що розвиваються. Так, у середньому по ЄС-15 частка підприємств промисловості, що займаються інноваційною діяльністю, складає 60,6%, зокрема, у країнах-членах ЄС інноваційних лідерах *(«Innovation Leaders»)*: Німеччині – 81,6%, Швеції та Нідерландах – 60,3, Фінляндії – 59,2, Данії – 57,4; а у країнах-членах ЄС, які входять до групи «новаторів-початківців» *(«Modest Innovators»)* [14], Болгарії та Румунії – 31,1 і 30,1% відповідно [15].

За такими індикаторами Глобального індексу інновацій, як: 1) стан кластерного розвитку – Україна посідає 113 місце, займаючи позицію між Республікою Мадагаскар і Грецією; 2) рівень співробітництва університетів/науково-дослідних інститутів і промисловості в обміні ідеями та проведенні досліджень – Україна обіймає 72 місце, між Польщею і Замбією; 3) виробництво високотехнологічних товарів (у % до загального обсягу виробництва в переробній промисловості) – Україна посідає 45 місце, між Марокко і Російською Федерацією [16].

За рейтингом Всесвітнього економічного форуму, серед 140 країн світу у 2015-2016 рр. Україна посіла 79 місце проти 76 місця у 2014-2015 рр. [17], що свідчить про неефективне використання влас-

ного інноваційного потенціалу, перетворення в державу, що спеціалізується на видах діяльності, фактично позбавлених потенціалу із накопичення знань та інновацій.

Результати аналізу стану інноваційного розвитку України та розвинених країн свідчать про необхідність формування та забезпечення розвитку національної інноваційної системи як найбільш продуктивного підходу до просування інновацій, покращення результатів окремих підприємств, галузей промисловості та економіки в цілому, відповідного сучасним умовам інтенсивної загальносвітової конкуренції. Впровадження системного підходу до просування інновацій передбачає реалізацію активної та послідовної інноваційної політики, спрямованої на диверсифікацію економіки, відновлення її зростання та конкурентоспроможності.

Національна інноваційна система – це сукупність інституцій (акторів) з різними функціями і можливостями, які задіяні в процесі продукування, розповсюдження та використання нових економічно корисних знань та визначають організаційно-правові, соціально-економічні, технологічні, організаційні умови для забезпечення інноваційного процесу.

Національна інноваційна система включає п'ять основних категорій інституцій (акторів):

державу, яка відіграє потужну стимулюючу або дестимулюючу роль у визначенні загальних напрямків політики у сферах торгівлі, податків і регуляторних режимів діяльності на національному, регіональному та місцевому рівнях, які забезпечують формування інноваційного середовища;

університети та інші типи вищих навчальних закладів, які забезпечують отримання ключових знань і навичок;

наукові (науково-дослідні, науково-технологічні, науково-технічні, науково-практичні) установи, які проводять наукові дослідження і розробки, генерують нові знання, ідеї та смисли;

великі підприємства, малі та середні фірми, які займаються інноваційною діяльністю та (або) впроваджують інновації;

інноваційну інфраструктуру, що складається з технологічних і наукових парків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій та інших типів посередницьких структур та забезпечує виробничо-технологічну, фінансову, інформаційно-консультаційну підтримку інноваційної діяльності.

Національна інноваційна система також включає всі економічні, політичні та соціальні інституції, що впливають на інноваційну діяльність: фінансову систему та грошово-кредитну політику, податкову та регуляторну політику, довузівську систему освіти та ринок праці тощо.

Метою розвитку національної інноваційної системи є створення умов для підвищення продуктивності праці та забезпечення конкурентоспроможності українських товаровиробників на внутрішньому, європейському та глобальному ринках завдяки зміцненню зв'язків, налагодженню комунікацій та організації взаємовигідного співробітництва між її акторами (інституціями) в напрямі створення, розповсюдження та використання нових економічно корисних знань для продукування економічного зростання, розширення можливостей національної економіки та покращення добробуту населення.

Аналіз причин виникнення проблеми

Сьогодні в Україні розвиток інновацій здійснюється в межах роз'єднаної національної інноваційної системи, послабленої через несприятливість середовища для здійснення інноваційної діяльності. Інноваційна політика не забезпечує її збалансованого розвитку та відповідного стимулювання співробітництва між різними акторами всередині системи.

Державне регулювання розвитку національної інноваційної системи за такими напрямами, як формування сприятливого бізнес-середовища, що включає такі фактори, як рівень економічної конкуренції, структуру ринку, систему фінансової підтримки бізнесу, рівень розвитку інноваційної культури; розробка та реалізація заохочувальної податкової, торговельної та регуляторної політики; активної науково-технічної та інноваційної політики, а також освітньої політики, спрямованої на примноження людського капіталу здійснюється неефективно, не сприяє диверсифікації української економіки та створенню високотехнологічних робочих місць, що в підсумку може призвести до остаточної втрати Україною технологічного базису соціально-економічного розвитку, підриву її економічної та національної безпеки.

Глибинні причини проблеми слабкості та нерозвиненості національної інноваційної системи полягають у:

відсутності державної стратегії інноваційного розвитку України, що спричиняє проблеми з визначенням і практичною реалізацією пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;

високих ризиках, характерних для української економіки, постійних змінах «правил економічної гри», браку довгих коштів, які б можна було використати для оновлення виробництва, що в підсумку дестимулює бізнес до участі в процесах соціально-економічного оновлення країни;

неякісному інституціональному середовищі (правовій невизначеності, слабкості рівня захищеності прав інтелектуальної власності, відсутності ефективної та розгалуженої інноваційної інфраструктури, високому рівні корупції), що позбавляє наукову сферу інвестицій, ускладнює формування ринку інноваційних ідей;

несприятливому культурному фоні для інновацій, відсутності професійних навичок, необхідних

для ефективного управління інноваційними процесами, низькому престижі вченого і спотвореному відношенні до підприємництва;

неефективності державного управління інноваціями (низький рівень координації міжвідомчих взаємодій, високий рівень бюрократизації, недостатня спадкоємність і послідовність у прийнятті та реалізації рішень, відсутність єдиної системи моніторингу реалізації державних ініціатив).

Розв'язання проблеми неефективності національної інноваційної системи потребує комплексного підходу до усунення основних факторів негативного впливу як на розвиток окремих інституцій (акторів) системи, так і на інтенсивність їх взаємозв'язків. На сьогодні це є складним через відсутність в Україні цілеспрямованої та послідовної інноваційної політики, яка б ураховувала складність, нелінійність та динамізм інноваційних процесів, а також вплив на них факторів геополітики, міжнародної економічної інтеграції та конкуренції. Як інноваційна, так і науково-технічна політики формуються ситуативно, слабо координовані з політикою у сфері формування сприятливого до інновацій бізнес-середовища та регуляторного середовища.

Неможливість системно вирішити вказані проблеми в рамках програм розвитку окремих складових національної інноваційної системи, а також засобами територіального чи галузевого управління зумовлює необхідність схвалення і виконання Концепції розвитку національної інноваційної системи (далі – Концепція).

Мета Концепції

Метою Концепції є визначення напрямів збалансованого розвитку національної інноваційної системи з ефективними партнерськими зв'язками між усіма її акторами для забезпечення диверсифікації української економіки, відновлення її зростання та конкурентоспроможності, створення нових секторів економіки та розвитку людського капіталу.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми

У сучасному динамічному середовищі, у якому безперервно розвиваються ринки, технології та інновації, пришвидшуються всі процеси, впровадження заходів інноваційної політики, орієнтованих на формування збалансованої національної інноваційної системи сьогоднішнього дня, є неоперативним і застарілим. Це може призвести до того, що передбачені політикою заходи втратять актуальність раніше, ніж будуть реалізовані.

Тому реалізація першого можливого варіанта розв'язання проблеми, в основу якого покладено механізм стимулювання пропозиції знань та інновацій на основі цілеспрямованої підтримки акторів (інституцій) національної інноваційної системи, що їх генерують, безвідносно до ринкового попиту, є недоцільним.

Другий, оптимальний варіант передбачає розробку інноваційної політики, заснованої на попиті, та орієнтованої на реалізацію ініціатив у сфері державних закупівель для формування попиту на інноваційні продукти, підтримку інновацій, ініціаторами продукування яких виступають споживачі та виробництво.

Розв'язання проблеми за другим варіантом потребує узгоджених дій органів влади всіх рівнів, налагодження ефективних зворотних зв'язків із приватним сектором, науковою спільнотою і громадськістю для акумулювання інформації про тенденції розвитку ринків, майбутні потреби промисловості та споживачів, вироблення на цій основі спільних рішень, адекватних існуючим запитам різних акторів системи.

Напрями розвитку національної інноваційної системи

Основні шляхи і способи розв'язання проблеми збалансованого розвитку національної інноваційної системи визначаються в рамках розробки і реалізації проактивної та послідовної інноваційної політики, пріоритетно-орієнтованої на стимулювання попиту на інновації. Державна інноваційна політика має бути узгоджена із загальноєвропейською, а також з державною політикою в інших сферах діяльності, що вливають на інновації, насамперед, з освітньою, промисловою, податковою, регуляторною.

Цільова функція інноваційної політики України має полягати у забезпеченні збалансованого розвитку національної інноваційної системи при відповідному стимулюванні співробітництва між її акторами за такими провідними напрямами:

1. Вироблення стратегічних науково-технологічних та інноваційних орієнтирів розвитку країни шляхом:

розробки Стратегії інноваційного розвитку на основі розширеного діалогу між усіма акторами інноваційної системи у тісній кореляції з документами стратегічного планування, зокрема Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», Угодою про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку, а також з урахуванням чинників, обумовлених тенденціями протікання сучасних геополітичних, інтеграційних та конкурентних процесів;

формування єдиної системи пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку з визначенням форм державного регулювання їх пріоритетної реалізації по відношенню до загального переліку досліджень.

2. Розвиток інноваційного середовища, сприятливого до інновацій, як базової передумови їх генеру-

вання, розповсюдження та використання у частині:

➢ формування дієвих ринкових механізмів по залученню приватних інвестицій до інноваційної системи та стимулювання конкуренції шляхом:

удосконалення системи економічного (податкового, кредитного, митного, страхового) стимулювання бізнесу до впровадження винаходів і технологій, комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, у тому числі шляхом запровадження стимулюючих механізмів фінансово-податкових пільг, а саме: списання витрат на проведення досліджень і розробок, зниження ставок та/або звільнення від сплати окремих податків, безвідсоткове кредитування, використання механізмів прискореної амортизації основних засобів;

спрощення механізму створення науковими установами та/або вищими навчальними закладами малих інноваційних фірм шляхом започаткування цільових програм стимулювання передачі знань і технологій з наукових установ та/або вищих навчальних закладів до нових фірм, субсидування діяльності інноваційних бізнес-інкубаторів, реалізації ваучерних схем підтримки інноваційної діяльності малих інноваційних фірм з метою ефективного використання об'єктів права інтелектуальної власності;

визначення та запровадження неподаткового механізму заохочення бізнесу до інноваційної діяльності шляхом надання підприємствам можливості працювати у сприятливому інвестиційному середовищі при готовій виробничій та соціальній інфраструктурі;

забезпечення відкритості та прозорості процесу державних закупівель продукції/послуг, в основу критерія вибору яких мають бути покладені фактори якості на інноваційності;

розробки системи заходів щодо залучення до фінансування інноваційних процесів венчурного капіталу та організації мережі регіональних венчурних фондів;

розробки системи заходів щодо зняття регуляторних та адміністративних бар'єрів доступу на ринки інноваційних продуктів/послуг;

введення технічних стандартів, санітарних і фіто-санітарних норм Європейського Союзу для забезпечення якості та безпеки продуктів з метою доступу до європейського ринку;

впровадження нових технологій прогнозування тенденцій розвитку ринків, зокрема методології Форсайт (методів Дельфі, експертних панелей, критичних технологій, дорожнього картування) і вироблення на цій основі пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку;

➢ формування якісного інституціонального забезпечення інноваційних процесів шляхом:

прийняття законодавчих актів, які упорядковують взаємодію між акторами (інституціями) інноваційної системи, у тому числі пакету законів, що регулюють комерціалізацію інновацій, функціонування інноваційної інфраструктури, визначають систему економічних стимулів до впровадження інновацій;

законодавчого врегулювання питань захисту прав інтелектуальної власності, у тому числі щодо захисту авторських прав і патентних прав на винаходи і промислові зразки, розподілу майнових прав інтелектуальної власності на результати наукової діяльності, отримані за державні кошти;

підвищення ефективності роботи судової системи, у тому числі з питань охорони прав інтелектуальної власності;

створення ефективного антимонопольного законодавства та забезпечення належного державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності завдяки незалежній діяльності відповідного державного органу для запобігання зайняття великими бізнес-структурами значних сегментів ринку;

усунення протиріч у законодавчому регулюванні процесів інфраструктурної підтримки інновацій, що, насамперед, стосується визначення правової природи посередницьких структур і механізмів активізації інноваційного розвитку за їх допомогою, розкриття типів інноваційної інфраструктури, які можуть діяти в національному інноваційному просторі та інструментів державної підтримки їх розвитку;

➢ формування інноваційної культури суспільства шляхом:

коригування навчальних програм і впровадження нових технологій навчання з метою формування професійних навичок, необхідних для інноваційної економіки;

започаткування програм підвищення юридичної грамотності вчених і керівних кадрів державних установ у сфері охорони інтелектуальної власності,

підвищення престижу професії вченого, у тому числі через популяризацію інноваційної діяльності в мережі Інтернет і засобах масової інформації, запровадження системи матеріальних і моральних стимулів для зайняття науковою діяльністю;

підвищення інтересу вчених до підприємництва, їх компетентності в питаннях комерціалізації інновацій;

підвищення культури використання знань і технологій через освоєння зарубіжних технологій та залучення іноземних фахівців.

3. Забезпечення єдності інноваційної системи з метою успішної комерціалізації інновацій шляхом:

сприяння створенню партнерств за участі наукових організацій, вищих навчальних закладів і промислових підприємств з метою заснування малих інноваційних фірм на базі їх розробок;

розбудови ефективної системи комерціалізації результатів наукової діяльності, у тому числі за ра-

хунок упровадження відповідних механізмів фінансування малих інноваційних фірм на різних стадіях їх розвитку: на стадії створення бізнес-ідеї та заснування фірми – за рахунок краудфандінгу, залучення коштів бізнес-янголів, венчурних фондів, що інвестують у новостворені інноваційні фірми; на стадії розвитку фірми – за рахунок банківських кредитів, венчурних інвестиційних фондів, первинного розміщення акцій на фондових ринках;

підтримки створення спеціалізованих інноваційних посередників з питань технологічного аудиту інновацій як об'єкту комерціалізації, оцінки вартості та забезпечення охорони прав інтелектуальної власності, пошуку фінансування та потенційних покупців інноваційної продукції/послуг;

створення інноваційних платформ як інструменту комунікації акторів системи для вироблення спільних рішень найбільш гострих соціальних та економічних проблем, що надасть можливість оперативно коригувати заходи політики відповідно до змін кон'юнктури ринку, не допускати неефективного витрачання бюджетних коштів;

сприяння процесу спільних інновацій, заснованих на моделі державно-приватного партнерства, з метою спільної розробки підходів до задоволення державного попиту на інноваційні продукти/послуги або отримання конкурентних переваг підприємствами, їх виробниками; процес спільних інновацій також передбачає залучення споживачів до розробки нових або удосконалення існуючих продуктів/процесів.

Реалізація Концепції здійснюється шляхом актуалізації кожні два-три роки провідних напрямів збалансованого розвитку національної інноваційної системи, розробки системи моніторингу інноваційної системи з визначенням переліку показників та їх цільових значень.

Очікувані результати

Очікуваними результатами реалізації Концепції є диверсифікація української економіки, формування нових сфер її спеціалізації та досягнення конкурентних переваг відповідно до сучасних глобальних тенденцій розвитку ринків, технологій, інновацій, а також цілей та перспектив соціально-економічного розвитку України.

Реалізація Концепції дасть змогу до 2026 року:

створити умови для забезпечення сприйнятливості української економіки до інновацій, розвинути конкурентне середовище, мотивуючи таким чином підприємства освоювати кращі зарубіжні технології та підвищувати ефективність виробничого процесу;

збільшити наукоємність ВВП до середнього рівня Європейського Союзу – 2,06% ВВП;

підвищити частку інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств до порогового значення цього показника для європейських країн – 25%;

підвищити частку інноваційної продукції в прирості валового внутрішнього продукту, яка повинна досягти не менш як 30% загального обсягу приросту валового внутрішнього продукту;

забезпечити інтеграцію сектору наукових досліджень і розробок до світового науково-технологічного простору, у тому числі до Європейського дослідницького простору;

збільшити не менше як на 30% частку інноваційної продукції в обсязі виробництва промислової продукції;

наростити експортний потенціал країни, у тому числі за рахунок збільшення частки високотехнологічної продукції в обсязі експорту товарів/послуг не менш як у 2 рази до рівня 15%;

простимулювати розвиток місцевих ринків інновацій завдяки створенню спільної мережі організацій та підприємств – акторів інноваційної системи;

залучити прямі іноземні інвестиції до ключових і пріоритетних напрямів економіки для підвищення її конкурентоспроможності та створення нових робочих місць, у тому числі більш високої якості.

Фінансове забезпечення реалізації Концепції

Реалізація Концепції здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, переважно на засадах державно-приватного партнерства із залученням коштів приватного сектору економіки, вітчизняних та іноземних інвестицій, кредитів, грантів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Література

1. **Експрес**-випуск Державної служби статистики України «Виконання наукових та науково-технічних робіт у 2015 році» № 106/0/05.3вн-16 від 20.04.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/. 2. **Gross** domestic expenditure on R&D % of GDP [Електронний ресурс] / Eurostat. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/t2020_20. 3. **Global** Innovation Index 2016: Switzerland, Sweden, UK, U.S., Finland, Singapore Lead; China Joins Top 25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/ pressroom/en/articles /2016/article_0008.html. 4. **The Global** Innovation Index 2016: Winning with Global Innovation [Електронний ресурс] / Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2016. – Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/gii-2016-report.
5. **The Global** Innovation Index 2015: Effective Innovation Policies for Development [Електронний ресурс] / Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2016. – Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/user

files/file/reportpdf/gii-full-report-2015-v6.pdf. 6. **The Global** Innovation Index 2014: The Human Factor in Innovation [Електронний ресурс] / / Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2016. – Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2014-v5.pdf. 7. **Про наукову** і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19/page.
8. **Наукова** та інноваційна діяльність України: стат. зб. – К.: Держаналітінформ, 2016. – 257 с. 9. **Innovation** performance review of Ukraine / United Nations Economic Commission for Europe. – New York and Geneva, 2013. – 127 p. 10. **Наукова** та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2013. – 287 с. 11. **Про Стратегію** сталого розвитку «Україна – 2020: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://president.gov.ua/ documents/ 18688.html/. 12. **Про внесення** змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24.12.2015 р. № 909-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/909-19/page. 13. **Про схвалення** Концепції розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680-р [Електронний ресурс]. − Режим доступу: http://zakon3. rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80.
14. **European** Innovation Scoreboard 2016. Executive summary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/18062.
15. **Eurostat** (2014) Enterprises by type of innovation. Industry (except construction) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do. 16. **Explore** The Interactive Database Of The Gii 2016 Indicators [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator. 17. **The Global** Competitiveness Report 2015-2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/ # economy=UKR.

Землянкін А. І., Підоричева І. Ю., Ніколаєнко А. І. Проект нової редакції Концепції розвитку національної інноваційної системи України (на період 2016 – 2026 років)

У статті запропоновано рекомендації щодо удосконалення інноваційного законодавства України у вигляді проекту нової редакції Концепції розвитку національної інноваційної системи України (на 2016-2026 рр.) з метою актуалізації Концепції, оновлення її змісту відповідно до сучасних можливостей та загроз (обмежень) глобального характеру, внутрішніх чинників, що формують перспективи розвитку національної економіки, держави і суспільства та є результатом попередніх процесів, які відбувалися у політичній, правовій та соціально-економічній сферах України.

Ключові слова: інноваційний розвиток, національна інноваційна система, інноваційна політика, диверсифікація економіки.

Землянкин А. И., Пидоричева И. Ю., Николаенко А. И. Проект новой редакции Концепции развития национальной инновационной системы Украины (на период 2016 – 2026 годов)

В статье предложены рекомендации по совершенствованию инновационного законодательства Украины в виде проекта новой редакции Концепции развития национальной инновационной системы Украины (на 2016-2026 гг.) с целью актуализации Концепции, обновления ее содержания в соответствии с современными возможностями и угрозами (ограничениями) глобального характера, внутренними факторами, формирующими перспективы развития национальной экономики, государства и общества и являющимися результатом предыдущих процессов, происходивших в политической, правовой и социально-экономической сферах Украины.

Ключевые слова: инновационное развитие, национальная инновационная система, инновационная политика, диверсификация экономики.

Zemliankin A., Pidorycheva I., Nikolaenko A. The draft new edition of the Concept of development of the national innovation system of Ukraine (for the period 2016 – 2026 years)

In the article proposes recommendations for improving the legal framework of national innovation system of Ukraine as a draft new edition of the Concept of development of the national innovation system of Ukraine (for the period 2016 – 2026 years) in order to actualization of the Concept, updating of its contents according to modern opportunities and threats (constraints) of a global nature, domestic factors that form the prospects of national economy, State and society, and which are the result of processes that took place in the political, legal. social and economic spheres of Ukraine.

Keywords: innovative development, national innovation system, innovation policy, economic diversification.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2016
Прийнято до друку 21.09.2016